

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Evaluering av Regjeringens nasjonale integreringskonferanse

IDA TOLGENSBAKK

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Evaluering av Regjeringens nasjonale integrerings- konferanse

IDA TOLGENSBAKK

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2020

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-764-7

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-765-4

ISSN 0890-6435 (trykt)

ISSN 1893-9511 (online)

Desktop: Hussein Monfared
Trykk: Byråservice

Henvendelser om publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no

Forord

Denne rapporten svarer på et oppdrag for Kunnskapsdepartementet som ble tildelt NOVA i mars 2020.

Ida Tolgensbakk har hatt det overordna ansvaret, støtta av referansegruppa som har bestått av Marie Louise Seeberg og Marianne Takle.

Vi vil takke oppdragsgiver for anledningen til å gå nærmere inn på dette interessante temaet. Vi vil også takke alle som har deltatt med informasjon, svart på spørreundersøkelser, og tålmodig stilt opp på intervjuer og uformelle samtaler.

Innhold

Sammendrag	7
Oppdrag og gjennomføring	8
Koronapandemien	9
Metode	9
Rapportens oppbygging.....	10
Første del: kommunikasjon mellom innvandrere og myndighetene	11
...I Norge	12
...og i Skandinavia.....	14
Ny og styrket dialog?	15
Andre del: Regjeringens integreringskonferanse	17
2020	21
Deltakernes tilbakemeldinger	23
Åpent, for hvem? Tilgjengelighet.....	24
Interessant, for hvem? Målgrupper	25
Dialog: formell og uformell	26
Hva skjer etter dialogen?	30
Andre mulige former for dialog.....	30
Tredje del: Veier videre.....	32
Litteratur	35

Sammendrag

Dette notatet er resultatet av en evaluering av Regjeringens integreringskonferanse, bestilt av Kunnskapsdepartementet våren 2020. Den årlige integreringskonferansen, som har vært avholdt siden 2014, framheves som en viktig del av regjeringens arbeid på integreringsfeltet. Målet er ifølge arrangørene å styrke dialogen med innvandrere, og å gi lokale innvandrersorganisasjoner, innvandrerråd og andre aktører anledning til å dele erfaringene og synspunktene sine direkte med sentrale politikere og med forvaltningen. Evalueringen skulle belyse om myndighetene oppnår målet med de årlige konferansene.

NOVA har sett på liknende tiltak i andre nordiske land, intervjuet deltakere fra departementer og innvandrersorganisasjoner som har deltatt, samt representanter for innvandrersorganisasjoner som ikke har deltatt på konferansene. Kort fortalt er konferansene et populært tiltak, men det finnes absolutt potensiale for forbedringer.

Det er særlig tre ting som peker seg ut som områder som bør videreutvikles:

For det første er publikum usikre på hvordan dialogen følges opp. De har ikke inntrykk av at innspillene de kommer med, eller kontakten som oppstår på konferansene, fører til endringer. Konferansen bør være mer tydelig på hva man ønsker at deltakerne kan få ut av dialogen.

For det andre ble årets konferanse spesiell, med en heldigital løsning for å ivareta smittevern under koronapandemien. Strømming av konferansen ga mulighet for at flere kunne delta, og er noe som bør vurderes å videreføres.

For det tredje er det viktig at konferansen tar opp til diskusjon hvem man egentlig ønsker å nå. I dag beskrives målgruppa som «lokale innvandrersorganisasjoner, innvandrerråd og andre relevante aktører». Dette er en svært bred gruppe, noe som gjør det vanskelig å treffe alle. Om man virkelig ønsker å nå de frivillige i innvandrersorganisasjoner – som ofte har lite ressurser – er det nødvendig å tenke nytt både om format, språkform og tidspunkt.

Oppdrag og gjennomføring

Den årlige integreringskonferansen, som har vært avholdt siden 2014, framheves av myndighetene som «en viktig del av regjeringens arbeid på integreringsfeltet» (Kunnskapsdepartementet 2020). Målet med integreringskonferansene er ifølge arrangørene å styrke dialogen med innvandrere, og å gi lokale innvandrerorganisasjoner, innvanderråd og andre aktører anledning til å dele erfaringene og synspunktene sine direkte med sentrale politikere og med forvaltningen. Det er tilsynelatende et bredt integreringsbegrep som ligger til grunn, et som potensielt vil inkludere alle aspekter av innvandreres liv i Norge og deltakelse i det norske samfunnet. Bakgrunnen er likevel spesifikt myndighetenes dialog med innvandra minoriteter, altså den politiske integreringen av innvandrere og deres organisasjoner.

Denne evalueringen ble bestilt våren 2020 for å belyse om myndighetene oppnår målsettingen med konferansene. Oppdraget var formulert som en evaluering av om «myndighetene oppnår målsettingen med konferansen, både den nasjonale konferansen og de regionale innspillmøtene», videre at evalueringen skulle drøfte i hvilken grad innvandrerorganisasjoner er engasjerte, hvordan samarbeidet mellom de involverte departementene og direktoratene fungerer, forbedringspotensial og alternative løsninger. I dialog med oppdragsgiver ble det understreket at alle de sju konferansene skulle være en del av evalueringen.

Et firedelt forskningsdesign ble foreslått fra NOVA:

- En litteraturgjennomgang av tilsvarende og annerledes tiltak for å bedre dialogen mellom innvandrere og myndigheter på andre arenaer. Dessuten, hvis relevant, tilsvarende og annerledes integreringsdialog i andre nordiske land.
- En undersøkelse av ansvarlige myndigheter [...] og arrangørens erfaringer med og ønsker for de [...] sju arrangementene.
- En kvalitativ undersøkelse av deltakernes og innledernes erfaringer med og ønsker for konferansen
- En kvalitativ undersøkelse med representanter for organisasjoner som ikke får anledning til, eller velger å ikke delta.

Litteraturgjennomgang

Ansvarlige myndigheter og arrangører

Innledere og deltakere

Ikke-deltakere

Koronapandemien

Avtalen om evalueringen ble inngått i mars 2020, akkurat idet Norge for alvor ble rammet av koronapandemien. Det ble raskt klart at evalueringen ville preges av dette. Opprinnelig var planen at NOVA skulle delta på de regionale innspillmøtene på våren. Disse kunne på grunn av pandemien ikke organiseres med fysisk oppmøte slik de har vært tidligere år, og vi fikk i stedet tilgang på oppsummeringen av resultatene av de digitale løsningene som erstattet de regionale innspillmøtene.

Da også selve hovedkonferansen ble avholdt på nett, ble de planlagte intervjuene med deltakere på konferansen tilsvarende omgjort til en nettbasert spørreundersøkelse. Selv om det absolutt hadde vært det beste å være til stede på en fysisk konferanse, gjorde dermed nettløsningen at vi fikk kontakt med flere respondenter enn vi ellers hadde maktet med et rent intervjuopplegg.

Metode

Vi har foretatt en litteraturgjennomgang av relevante tiltak for å bedre dialogen mellom innvandrere og myndigheter, også i andre nordiske land. I september 2020 søkte vi i et utvalg av de bibliografiske databasene NOVA har tilgang til for å finne fram til relevant litteratur: Oria, Idunn, Norart, SwePub og Den Danske Forskningsdatabase. Søkestrengene har vært termer som «dialog» og «politisk deltakelse» i kombinasjon med «innvandring», «innvandrersorganisasjon», «migrant» og «minoritet», på skandinaviske språk i tillegg til engelsk.

Videre har vi gått gjennom KD og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)s offentlig tilgjengelige opptak og rapporter fra de tidligere konferansene, siden 2015 (konferansen i 2014 har vi ikke fått tilgang på videoopptak av). Vi fulgte årets konferanse direkte.

Vi har fått tilgang til, og gjennomgått, IMDi's oppsummering av den digitale spørreundersøkelsen som erstattet de regionale innspillskonferansene våren 2020, og vi samarbeidet med IMDi da de høsten 2020 sendte ut en spørreundersøkelse til alle deltakere på årets integreringskonferanse. Undersøkelsen fikk 60 svar.

Sist, men ikke minst, har vi gjort kvalitative intervjuer med et utvalg personer fra arrangørsiden av konferansen, det vil si fra involverte departementer og direktoratet. Vi har dessuten intervjuet personer fra relevante miljøer som har vært invitert, men som ikke har deltatt i konferansen opp gjennom årene. Dette siste har vært særlig viktig for å kunne si noe meningsfylt om hvorvidt konferansen treffer dem KD ønsker å treffe, og hva som er forbedringspotensialet for konferansen generelt. Til sammen har 15 personer blitt intervjuet. Alle intervjuer og møter med oppdragsgiver, deltakere og ikke-deltakere ble gjennomført på telefon eller videokonferanse.

Evalueringen har måttet være fleksibel underveis, og vi har ikke hatt mulighet til å delta i en fysisk versjon av konferansen. Forholdene tatt i betraktning mener vi likevel at vi samla sett har fått et godt innblikk i Regjeringens integreringskonferanse.

Rapportens oppbygging

Første del av rapporten er viet en kort litteraturgjennomgang, med fokus på de tre skandinaviske landene. Den bygger i stor grad på Hagelund og Logas kunnskaps-oversikt om innvandrere og organisasjonsliv fra 2009 og på Takles bok om politisk integrering gjennom innvandrersorganisasjoner fra 2014. Litteraturgjennomgangen er i tillegg utvida med noe nyere forskning, og for det nordiske perspektivet blant annet Mikkelsens presentasjon av innvandrersorganisasjoner fra 2001. Gjennomgangen ser kort på hvorfor og hvordan stater søker å integrere minoriteter politisk, spesifikt hvordan man søker å kompensere for innvandreres manglende muligheter til å delta i politikken. Rapporten ser også på forhistorien til Regjeringens integreringskonferanse i Norge. Andre del av rapporten handler om konferansene slik de er arrangert siden 2014, inkludert årets avholdte konferanse. Den gjennomgår spørreundersøkelsen som ble gjennomført i samarbeid med IMDi, og presenterer og analyserer det kvalitative intervju materialet NOVA har innhenta på egen hånd. Rapportens tredje del er viet oppsummering, og forslag til mulige alternative løsninger til konferansens nåværende form.

Første del: kommunikasjon mellom innvandrere og myndighetene

Innvandrerens politiske deltakelse er viktig både for dem selv og for det samfunnet som tar dem imot. Inkludering av nye innbyggere i arbeidsliv, skole og sivilsamfunn er avgjørende for velferdssamfunnets framtid, og i de nordiske samfunnene er det frivillige organisasjonslivet en viktig del av de demokratiske prosessene (Hagelund og Loga 2009:7; Takle 2018:373). Men å integrere innvandrere i sivilsamfunnet og i det politiske systemet er noe begge parter må delta i: både vertssamfunnet og den nyankomne må være aktive deltakere i prosessen (IOM 2019: 106). Integrering kan forstås på mange ulike måter, og vil alltid ha mange ulike dimensjoner. Det kan handle om mye, fra den private opplevelsen av å høre til et sted, til for eksempel de økonomiske sidene ved arbeidslivsdeltakelse (Barstad og Molstad 2020:9ff). Ulike tolkninger av hva innvandrers tilpasninger til samfunnet bør innebære vil gi ulike mål for integreringspolitikken (Barstad og Molstad 2020: 11). Denne evalueringen konsentrerer seg om politisk integrering, siden målet med regjeringens integreringskonferanse spesifikt handler om dialog mellom myndighetene og innvandrerne – altså et tiltak for å øke demokratisk deltakelse.

Mange innvandrere har ikke fulle politiske rettigheter – de er ikke statsborgere i landet der de bor og kan for eksempel ikke stemme ved (alle) valg. Demokratiske rettigheter er i utgangspunktet basert på statsborgerskap, noe som kompliserer adgangen for mennesker som flytter på seg. I tillegg vet vi at enkelte minoritetsgrupper i mindre grad deltar ved politiske valg (Bjørklund og Bergh 2013). Når det etter hvert, i Norden særlig fra 1960-tallet, er mange innbyggere som har langvarig eller til og med permanent opphold, men ikke har (kan eller vil ha) statsborgerskap, står statene overfor spørsmålet om de bør tilrettelegge for andre veier til politiske medborgerskap og deltakelse. I de nordiske landene har man for eksempel valgt å gi stemmerett ved lokalvalg for utenlandske statsborgere med botid på mer enn 3 år (Predelli 2006: 16).

Det representative demokratiet forutsetter at alle de som er berørt av politiske beslutninger gis – og i størst mulig grad tar – muligheter til å bli hørt i beslutningsprosessene. Når myndighetene skal bestemme saker som angår innvandrere som ikke selv har fulle formelle muligheter til medbestemmelse, har mange land etablert ordninger som skal kompensere for dette (Celius 1996:40). Allerede tidlig i den postkoloniale migrasjonen til Europa etter annen verdenskrig begynte enkelte land å gi økonomisk støtte til innvandrernes egne organisasjoner, nettopp for å styrke deres evne til politisk deltakelse (Layton-Henry 1988). Et annet alternativ er ulike former for formelle representasjonsordninger som skal eller kan konsulteres i myndighetssaker som angår innvandrere som gruppe, eller som angår enkelte grupper (Celius 1996:48). Slike finnes i dag i mange ulike former i ulike innvandringsland (e.g. Però 2008; Golubeva 2012), og likner andre offentlige

utvalg og råd i den korporative kanal, der statsforvaltningen håndterer interesse-representasjon. De anbefales offisielt i EU, i de såkalte felles grunnleggende prinsipper for integrering av innvandrere, der punkt 7 omhandler permanente dialogstrukturer (Council of the European Union 2004).

Det er altså to hovedtilnæringsmåter for myndigheter å kompensere for innvandreres manglende tilgang til og bruk av muligheter for politisk medbestemmelse. Myndighetene kan gi støtte til grasrota gjennom for eksempel å oppfordre eller gi ressurser til innvandrernes egne organisasjoner. Eller de kan opprette forum for dialog. Disse to tilnærmingene har virket sammen på ulike vis i alle de tre skandinaviske landene i moderne innvandringshistorie.

...I Norge

I Norge har myndighetene som en del av en moderne innvandringspolitikk satsa på begge deler, altså både støtte til organisasjonene og egne representasjonsordninger. Norske myndigheter har historisk støtta og ytt bistand til opprettelse og drift av innvandrersorganisasjoner. Allerede i Stortingsmelding 74 *Om innvandrere i Norge* ble slik støtte sett som en viktig del av arbeidet for innvandreres levekår og samfunnsdeltakelse (Kommunal- og arbeidsdepartementet 1980: 108).

Da NIBR ved Line Nyhagen Predelli i 2006 leverte en rapport om innvandrersorganisasjoner i Norge, ble det pekt på at et mindretall av Norges mangfoldige innvandrersorganisasjoner rapporterte å ha blitt bedt om å uttale seg i konkrete politiske saker. Selv om myndighetene offisielt ser innvandreres egne organisasjoner som viktige aktører i demokratisk dialog og samarbeid, så det altså likevel ut til at organisasjonene på mange måter var politisk marginaliserte (Predelli 2006:7). Ifølge Predelli er det både manglende interesse fra innvandrersforeningene og strukturelle begrensninger i det norske samfunnet som må bære skylda for denne manglende deltakelsen i politisk arbeid. Noen innvandrersorganisasjoner er opprettet for å drive politisk arbeid overfor opprinnelseslandet, ikke Norge, mens andre er mest opptatt av sosialt og kulturelt arbeid i egen gruppe. De fleste organisasjonene har lite ressurser og drives på helt frivillig basis, og er for ustabile til å representere politisk tyngde. Likevel ble det i 2006 – som i dag – drevet med mange ulike politisk retta aktiviteter blant innvandrersorganisasjonene i Norge. Der de i størst grad rapporterer at de har innflytelse, er i lokalsamfunnene der de virker, for eksempel ved å påvirke holdninger i nærmiljøet (Predelli 2006: 7).

Innvandrersorganisasjonene i Norge er oftest små, og oftest lokale. Innvandrersorganisasjonene som mottar offentlig støtte i Norge i dag, er som oftest konsentrert om sosiale og kulturelle aktiviteter knytta til medlemmenes opprinnelsesland. Det finnes ingen offentlige insentiver som spesifikt gir støtte til nasjonale organisasjoner eller paraplyorganisasjoner, selv om en del lokale organisasjoner engasjerer seg i fylkeskommunale eller kommunale innvandrerråd. Det er få landsdekkende moderorganisasjoner – i 2007 var det bare ti organisasjoner som fikk statsstøtte som landsdekkende organisasjoner, og disse er stort sett ikke

medlemsorganisasjoner (Hagelund og Loga 2009: 27). Det er snakk om sekretariater og stiftelser som Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS) og Antirasistisk Senter (ARS), men disse opererer i et ganske annet landskap enn de frivillige, små lokale organisasjonene.

Det er selvfølgelig mange måter å delta politisk på i samfunnet, uten at man må ha stemmerett ved valg, og utafør de strengt politiske kanalene. Grunnlaget for at innvandrere skal delta politisk i samfunnet ligger heller ikke bare i de formelle, statsborgerskapelige rettighetene (Takle 2014: 27). Sett i et internasjonalt perspektiv deltar for eksempel innvandrere i Norge i høy grad i frivillig arbeid og frivillige organisasjoner selv om de ikke deltar like mye som ikke-innvandrere (Segaard 2011: 13). Deltakelse i sivilsamfunnsorganisasjoner lokalt er en viktig måte å få innflytelse i eget hverdagsliv på, og en viktig del av lokal integrering. Det er dessuten sammenheng mellom slik deltakelse og seinere deltakelse i politiske valg (Eimhjellen, Bentsen, Wollebæk 2020:36). Likevel skal man ikke glemme at de fleste innvandrerorganisasjoner ikke opprettes først og fremst for å øve politisk innflytelse. Noen har en slik ambisjon, enten den retter seg mot opprinnelseslandet eller mot norske myndigheter. Mange er først og fremst kulturorganisasjoner, eller sosiale møteplasser for minoritetsgruppa. Dette er felles for innvandrerorganisasjoner over alt i verden, også historisk (Moya 2005). Noen av innvandrerorganisasjonene er ganske innadvendte og lokale, mens andre har sterke transnasjonale bånd. Transnasjonal aktivitet behøver ikke bety at organisasjonene eller medlemmene er mindre involvert i integrering i det landet de er bosatt – snarere tvert imot (Ødegård og Takle 2018: 277).

Uansett innvandrernes uttalte ambisjoner med sine organisasjoner har man i Norge sett på dem som skoler i demokrati og byråkrati (Takle 2014:92), og dette har vært en viktig grunn til at norske myndigheter har gitt dem økonomisk og praktisk støtte. Innstillingen har vært at også organisasjoner som ikke har vært politisk orienterte spiller en rolle for demokratisk deltakelse fordi de internt er sosialiseringarenaer der de som er medlemmer lærer hvordan demokrati utøves lokalt (Hagelund og Loga 2009:12). Dette forutsetter at organisasjonene bestreber seg på et internt demokrati der medlemmene har innflytelse på organisasjonen. Her har norske myndigheter på ulikt vis bidratt, blant annet ved at Statens driftsstøtte har krevd demokratisk organisering av de organisasjonene som får støtte (Takle 2014: 52).

Det må til slutt understrekes at det slett ikke er alle innvandrerorganisasjoner som støttes, og det er heller ikke snakk om store midler. De to eksisterende norske støtteordningene retta mot innvandrere er avgrensa til visse opprinnelsesland, og visse typer organisasjoner med visse typer aktiviteter (Takle 2014: 60). Det må også understrekes at det er flere innvandrere i Norge som er medlemmer i andre typer organisasjoner – fra fagforeninger til idrettslag – enn det er innvandrere som er medlemmer i innvandrerorganisasjoner. Det finnes altså andre kanaler for korporativ innflytelse for innvandrere enn de som er basert på deres status som innvandrere (Hagelund og Loga 2014: 51).

Den andre måten å styrke innvandreres politiske medborgerskap på – den direkte dialogen med myndighetene – har i Norge først og fremst skjedd gjennom utvalg og råd. Disse har fungert på lokalt – fylkeskommunalt og kommunalt – plan og har vært ment som kommunikasjonskanaler mellom innvandrerne (og/eller deres organisasjoner) og myndighetene. Denne formen for interesserepresentasjon er fremdeles en viktig del av norsk forvaltning, og kan bidra til å «kontrollere spenninger, gjøre partene medansvarlige og til å formidle kunnskap» (Makt- og demokratiutredningen:24). Kommuner har for eksempel oppretta innvandrerråd i ulike former (Smith 2007). På nasjonalt plan har det imidlertid bare vært Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM), oppretta i 1984, som har hatt en formell rolle.

Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM) fungerte fra 1984 som et rådgivende utvalg. Medlemmene ble oppnevnt av regjeringen hvert fjerde år. Utvalget skulle gi myndighetene råd i saker som angikk innvandrere, og legge til rette for dialog mellom innvandrere og myndighetene. KIM gikk gjennom flere endringer opp gjennom årene, både i organisasjonsform og virkefelt (Allern, Helgesen og Predelli 2001: 17ff), men en av dets viktigste oppgaver var som høringsinstans i saker som angikk innvandrere. Den eksterne evalueringen som ble gjort i 2001 konkluderte med at KIM fungerte godt som høringsinstans, men mindre godt som dialogarena (Hagelund og Loga 2014: 18), og at det var for lite ressurser til at kontaktutvalget makta å sette saker på dagsorden i særlig grad. Likevel anbefalte evalueringen en videreføring, eventuelt at man delte utvalget i to – med en utskilling til et eget kompetansesenter (Allern, Helgesen og Predelli 2001: 99). I stedet ble KIM avvikla i 2014, noe vi skal komme tilbake til.

...og i Skandinavia

De nordiske og særlig de skandinaviske landene har mange likheter hva gjelder myndighetenes forsøk på å legge til rette for innvandreres politiske deltakelse. I Sverige har myndighetene enda mer uttalt fulgt en multikulturalistisk linje, men de faktiske tiltakene har vært svært like de norske: man har gitt ulike former for støtte til innvandrernes egne organisasjoner (Byström og Frohnert 2017: 71), og man oppretta i 1975 Invandrarrådet, som skulle «vara ett samrådsorgan mellan statsmakten och de nationella invandrarorganisationerna» (ibid: 72). Slik ble innvandrere inkorporerte i myndighetenes beslutningsprosesser på samme måte som det gjøres med andre interessegrupper i en korporativ stat: innvandrerne skulle representeres av organisasjonene sine. Disse organisasjonene ble – som i Norge – forutsatt å følge grensene mellom opprinnelsesland og opprinnelses-kulturer, noe flere har påpekt at langt på vei førte til en form for statlig oppnevnte etnisiteter (Soysal 1994: 4; Vertovec og Wessendorf 2010). Man har generelt bygget strukturene rundt innvandrerorganisasjonene slik man har bygget dem for andre frivillige organisasjoner – etter modell av det tidlige 1900-tallets *folkrörelser* (Odmalm 2007: 475). I tillegg til de mange lokale organisasjonene i Sverige har det vært nesten hundre såkalte riksforbund, altså landsdekkende innvandrer-organisasjoner, som får statsstøtte (Dahlstedt 2014: 70; Immigrant-instituttet 2018).

Dette er det som sterkest skiller Sverige sterkt fra de andre to skandinaviske landene: de nasjonale paraplyorganisasjonene har en mye sterkere posisjon og rolle.

I Danmark har staten gitt støtte til innvandrerforeninger siden 1983, da Indenriksministeriet begynte å støtte «integrationsfremmende initiativer». Fra 1990-tallet ble det også gitt støtte til driftsmidler, med visse begrensninger: foreningene skal ikke utøve aktiviteter av politisk eller religiøs art, og de skal være internt demokratiske (Mikkelsen 2003: 133). Det skjedde en endring i de danske myndighetenes holdning og praksis på integreringsfeltet på begynnelsen av 1990-tallet, da man blant annet fikk et «Beslutningsforslag om bedre integration og sikring af udlændiges rettsstilling i Danmark», som nedsatte ei nemnd for etnisk likestilling (Mikkelsen 2003: 99). Med integrasjonsloven av 1999 ble ordningen med lokale *Integrationsråd* innført i kommuner med høy andel innvandrere (Rezaei, Goli, Ribeiro og Henriksen 2014: 131). Disse skal være talerør for minoritetene og gi råd til kommuneledelsen i integrasjonsspørsmål (Rådet for etniske minoriteter 2020a). Danmark har også lenge hatt et nasjonalt organ. Fra 1983 var dette i form av et kontaktutvalg, som gjennom skiftende ordninger, regjeringer og lover har endt som dagens Rådet for etniske minoriteter. Dette skal rådggi utlendings- og integreringsministeren på tema som gjelder flyktninger, innvandrere og integrasjon (Rådet for etniske minoriteter 2020b).

Det kunne under Anders Fogh Rasmussens regjeringer på 2000-tallet se ut til at Danmark ville gå lengst i å fjerne seg fra en politikk som støtter opp under innvandrernes egne organisasjoner (Mouritsen 2014). For eksempel ble Nævnet for Etnisk Ligestilling lagt ned i 2002 etter påtrykk av Dansk Folkeparti. Slik sett ble det en ny endring med den nye regjeringen i 2011. Likevel er det slik at svært mye av det danske integrasjonsarbeidet er lagt til kommunene. Det betyr at de kommunale integrasjonsrådene er en vel så viktig kanal for innvandrere i Danmark, uavhengig av nasjonale prioriteringer (Mouritsen 2011: 11ff)

Deltakelse i etniske organisasjoner, som på et tidspunkt var relativt høy (i forhold blant innvandrere i Danmark, har sunket etter hvert som støtteordninger og initiativer har blitt fjerna (Rezaei, Goli, Ribeiro og Henningsen 2014: 141). Dette er ikke overraskende. Det er mye forskning som viser at innvandrergrupper reagerer positivt på ordninger som støtter opp under organisasjonsdeltakelse, og dette gjelder særlig nyankomne grupper fra såkalt ikke-vestlige land (Aleksynska 2011:578). De tre skandinaviske landene er til dels overraskende ulike i sine tilnærminger til praktisk integreringspolitikk, noe som kan forklare hvorfor innvandrerorganisasjonene og deres virkemåter ser såpass ulike ut i de tre skandinaviske landene (Borevi, Jensen og Mouritsen 2017).

Ny og styrket dialog?

Da Erna Solbergs regjering tiltrådte i 2013, ble det raskt klart at de ønsket endringer i hvordan myndighetenes dialog med innvandrerbefolkningen skulle

foregå. En av nyvinningene var at Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene ble lagt ned, samtidig som det ble oppretta en årlig konferanse – Regjeringens integreringskonferanse. Formålet med konferansen var ifølge Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet å

gi lokale innvandrersorganisasjoner og andre anledning til å løfte fram sine synspunkter og diskutere saker de er opptatt av med sentrale politikere og forvaltning. (2014a)

Pressemeldingen som gikk ut fra daværende Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne understreket for anledningen at

Tretti år etter at KIM ble opprettet ser Norge annerledes ut, og innvandrere deltar i mye større grad i samfunnslivet og den offentlige debatten. Regjeringen vil sørge for at innvandreres erfaringer og synspunkter kommer fram til myndigheter og politiske organer på lik linje med alle andres, og ikke knyttes til et eget innvandrerråd. (Barne- og familiedepartementet 2014b)

Regjeringen ønska altså at et bredere utvalg av stemmer skulle komme til orde, og mente at det bedre lot seg gjøre med en konferanse, heller enn et utvalg. De ønska at innvandreres erfaringer skulle komme fram til myndighetene «på lik linje med alle andres» i stedet for gjennom et særorgan. I de følgende delene av denne rapporten vil vi diskutere om de ambisiøse målene regjeringen satte seg for konferansen er nådd.

Andre del: Regjeringens integreringskonferanse

Den første av regjeringens integreringskonferanser ble altså holdt i 2014. I forkant hadde Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet arrangert samlinger med «ledere fra ulike innvandrorganisasjoner, ressurspersoner med innvandrerbakgrunn og andre relevante aktører» (2014a) for blant annet å få innspill til tema. Invitasjoner gikk bredt ut til organisasjonene. Etter hvert har denne arbeidsformen festa seg, ved at det holdes regionale innspillskonferanser på våren i forberedelse til høstens konferanse. Flere ulike departementer har hatt det overordna ansvaret for arrangementet.

Ansvar for integreringspolitikken ble lagt til Kunnskapsdepartementet i 2018. I dag er det derfor slik at Kunnskapsdepartementet har det overordna ansvaret for konferansen, mens de overlater den praktiske gjennomføringen til IMDi. Bestillingen er en del av departementets tildelingsbrev til direktoratet:

For å styrke dialogen med innvandrere, arrangerer regjeringen en årlig nasjonal integreringskonferanse. IMDi skal bistå med praktisk tilrettelegging for regjeringens nasjonale integreringskonferanse 2020, og overlevere rapport fra konferansen. IMDi skal også arrangere regionale innspillmøter med representanter for ulike innvandrorganisasjoner og andre lokale organisasjoner og aktører våren 2020. (Kunnskapsdepartementet 2019)

I etterkant av de regionale innspillmøtene oppsummerer IMDi innspillene som har kommet i møte med lokale organisasjoner og aktører, og sender dem til departementet som en del av planleggingen av høstens hovedkonferanse. Temaet for konferansen ser ut til å bli bestemt fra departementets side i forkant, og dermed er de overordna linjene allerede bestemt når de regionale innspillskonferansene avholdes (IMDi 2020). De regionale innspillmøtene oppleves av arrangørene likevel som viktige for å få i gang en dialog med organisasjoner og miljøer som befinner seg langt unna hovedstaden, i og med at hovedkonferansen alltid arrangeres i Oslo.

Konferansene er heldags konferanser med plenumssesjoner og parallellsesjoner. Plenumsforedragene har blitt holdt av forskere, politikere, ildsjeler fra frivilligheten og representanter for blant annet næringslivet, med og uten innvandrerbakgrunn. På programmet står også forberedte panelsamtaler med ulike aktuelle tema, og fra 2019 har departementet delt ut statens utmerkelse for fremragende bruk av innvandreres kompetanse i arbeidslivet, Mangfoldsprisen, i forbindelse med konferansen. Konferansen har alltid et innslag av sosialisering – enten ved mingling i pausene og i lunsjen, eller også med et sosialt program etter konferansen.

Konferansene har blitt gitt litt ulike navn opp gjennom årene – konferansen het i 2014 «Dialogkonferansen», før den etter et politisk vedtak gikk over til å kalles «Den nasjonale integreringskonferansen» og etter hvert «Regjeringens nasjonale integreringskonferanse». De overordna titlene eller temaene for konferansen har spent bredt, med oppvekst som det temaet som har gått igjen flest ganger. Hovedtemaene antyder at regjeringen har vært opptatt både av innvandreres integrering i det norske samfunnet og deres etterkommeres livskår, og man har vært opptatt av det norske samfunnets bidrag så vel som innvandrerbefolkningens bidrag.

Hovedtema for konferansene

2014	Helse og livskvalitet, oppvekst, barnevern og arbeid
2015	Oppvekst og barnevern
2016	Motvirkning av parallelle samfunn
2017	Arbeid er nøkkelen til integrering
2018	Integrering gjennom kunnskap
2019	Oppvekst og foreldreskap
2020	Sammen for å lykkes — Kommunenes, næringslivets og frivillighetens bidrag til integrering i lokalsamfunn.

Parallellsesjonene har ikke nødvendigvis fulgt hovedtemaet. I 2015 var det for eksempel åtte parallelle sesjoner, med følgende tema:

- Arbeid
- Trygt samfunn
- Oppvekst og barnevern
- Kultur, idrett, frivillighet og deltakelse
- Bolig, nærmiljø og deltagelse
- Barnehage, skole og livslang læring
- Helse og livskvalitet

Alle disse temaene har gått igjen i de påfølgende årlige konferansene, i ulike former. Det kan imidlertid se ut til at temaene etter hvert har blitt mer spissa – for eksempel var ett av sesjonstemaene i 2017 det svært spesifikke «Hvordan unngå at velferdsordninger blir et hinder for deltakelse i arbeidslivet?», der diskusjonen ble leda av daværende Arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie. Generelt viser temaene for konferansene at man forstår integrering som et bredt fenomen, der man ønsker at særlig arbeidslivsdeltakelse og samfunnsdeltakelse øker blant innvandrere, men der det er mange veier til å nå disse målene.

Tema for parallellsesjoner, 2015–2019

2014	2015	2016
Arbeid	Arbeid	Hvordan bekjempe fattigdom i innvandrerbefolkningen
Helse og livskvalitet	Trygt samfunn	Integrering i skolen
Oppvekst – barn og unge	Oppvekst og barnevern	Den lokale frivilligheten og kulturens rolle i integreringsarbeidet
Barnevern	Kultur, idrett, frivillighet og deltakelse	Motvirkning av parallelle samfunn, holdninger til norske verdier, vold i nære relasjoner, valgfrihet og foreldreskap i Norge
	Bolig, nærmiljø og deltagelse	
	Barnehage, skole og livslang læring	
	Helse og livskvalitet	

2017	2018	2019
Hvordan unngå at velferdsordninger blir et hinder for deltakelse i arbeidslivet?	Hvordan styrke foreldresamarbeid i barnehage/skole?	Foreldresamarbeid i barnehage og skole
Hvordan motvirke kulturelle og religiøse barrierer mot arbeidsdeltakelse: Hva kan innvandrersamfunn bidra med?	Hvordan mobilisere sivilsamfunnet for å styrke hverdagsintegrering?	Muligheter til aktiv deltagelse i samfunnet for barn i lavinntektsfamilier med innvandrerbakgrunn
Hvordan sikre utdanning og kvalifisering for voksne innvandrere slik at de får en varig tilknytning til arbeidslivet?	Hvordan skape toleranse for mangfold? Handlingsplan mot rasisme	Oppvekst og foreldreskap, skeive med innvandrerbakgrunn
Fra utsatt til attraktivt område – Hvordan løse levekårsproblemer unngå segregering og fremme variasjon?	Hvordan sikre gode, trygge bomiljøer, og gode levekår i utsatte områder?	Hvordan politiet og konfliktrådet involverer og samhandler med unge og deres foreldre
	Hvordan styrke språkkompetansen, gjennom introduksjonsprogrammet, i arbeidslivet og i hverdagen?	Bolig- og oppvekstforhold
	Hvordan få flere i arbeid?	
	Hvordan forebygge negativ sosial kontroll og tvangsekteskap?	
	Mangfold, innovasjon og gründerskap	

Parallellsesjonene arrangeres av departementene, og temaene utarbeides i samarbeid mellom departementene og KD/IMDi som arrangører. Alle årene har regjeringen stilt opp, både til plenumssesjonen og i de parallelle sesjonene. Statsministeren har åpna alle konferansene bortsett fra den i 2019. Deltakelsen fra politikere har vært solid gjennom hele konferansens korte historie, og viser at konferansen har vært noe de har valgt å prioritere. Temaene for konferansen har gjenspeilet vanlige temaer i arbeidet med integrering av innvandrere, samtidig som de har gjenspeilet prioriteringer i den sittende regjeringen. Frivillighetens og sivilsamfunnets bidrag til integrering av nyankomne har for eksempel vært et viktig tema i flere ulike former. Konferansen har vært prega av ministernes syn på hva integrering er, og hvordan den skal foregå. Hovedintensjonen er ifølge arrangørene selv at «alle skal få komme med innspill og at alle innspillene skal føre fram til en politikktvikling på feltet» (Den nasjonale dialogkonferansen 2015:2). Derfor har arrangørene gjerne bedt personer med innvandringsbakgrunn om å delta som innledere. Rapporten fra konferansen i 2015 nevner at dette ikke har vært enkelt:

På flere av sesjonene ble noen utvalgte innvandrere med kompetanse på feltet invitert til å holde innledning. Å synliggjøre innvandrere med kompetanse, er et virkemiddel for å kvalitetssikre sesjonene, ettersom ikke alle innvandrersamfunnsorganisasjoner har kompetanse på alle områder innenfor integreringsfeltet. Det er et av dialogkonferansens dilemmaer. (Den nasjonale dialogkonferansen 2015: 2)

Uttalelsen vitner nok om at arrangørene i 2015 ennå var ganske nye på feltet – det virker usannsynlig at det ikke skal være mulig å finne innvandrere med kompetanse på de fleste samfunnsområder i Norge i dag. Det virker uansett som om arbeidet med å finne gode innledere ikke har vært fullt så vanskelig de påfølgende årene, selv om hovedinnlederne for det meste kommer fra majoritetsbefolkningen.

Når det gjelder publikum på konferansene har arrangørene invitert bredt. Hvert år har de invitert i hovedsak representanter for frivillige organisasjoner, innvandrersamfunnsorganisasjoner, og innvandrerråd, i tillegg til nasjonale ressursmiljø av typen Norsk organisasjon for asylsøkere, Kristent Interkulturelt Arbeid og Røde Kors. Dessuten har man invitert departementer, direktorater og kommuner. I 2020 ble det sendt ut invitasjon per epost til 877 adresser. Hvert år har mer enn 200 personer deltatt på konferansen, som har funnet sted i Oslo. Omtrent halvparten av deltakerne kommer fra innvandremiljøer (organisasjoner, media og lokale råd). Det er snakk om representanter for helt små, lokale foreninger såvel som store frivillige organisasjoner. Den andre halvparten kan sies å representere majoritetssamfunnet – stat og kommune, næringsliv og frivilligheten.

Media

Det kan være verdt å legge merke til at konferansen har fått nesten påfallende lite oppmerksomhet i media. «Regjeringens nasjonale integreringskonferanse» får færre enn 100 treff i Googles nyhetssøk, og konferansen har ikke vært omtalt mer enn 20–30 ganger i året i de mediene som omfattes av Retriever. De få nyhetssakene som er skrevet om konferansen har to hovedfokus.

På den ene siden dreier det seg om lokalavisere som skriver om de regionale innspillmøtene, eller om lokale bedrifter som er nominert til Mangfoldsprisen – som når Ringsaker blad har på forsida si at «Denne Dala-bedriften er best på mangfold i Innlandet».

På den andre siden dreier det seg om spesielt kontroversielle utspill fra ministrene og andre som deltar på konferansen. Et eksempel på dette er da det var støy rundt daværende integreringsminister Sylvi Listhaugs innledning på konferansen i 2016. Det er klart positivt at konferansen får lokal oppmerksomhet, og det ser ut til at den oppnår dette først og fremst gjennom prosessen som leder opp til nominasjoner av bedrifter til Mangfoldsprisen. Det hadde likevel vært en fordel for konferansens posisjon om man maktet å også få oppmerksomhet i landsdekkende media om de viktige temaene konferansen tar opp.

2020

Koronapandemien traff Norge rett i forkant av planleggingen av årets regionale innspillmøter. Det var tidlig klart at integreringskonferansen – med utdeling av mangfoldsprisen – skulle avholdes den 14. september som planlagt. Arrangørene håpet i det lengste at det skulle være mulig å ha en konferanse med fysisk tilstedeværelse, men i tråd med smittervernsretningslinjer. Våren 2020 var det imidlertid ikke mulig å arrangere de regionale innspillmøtene på vanlig måte, og IMDi måtte derfor finne alternative måter å få innspill til konferansen på.

De valgte derfor å basere seg på telefon- og videomøter. Fokus for denne dialogen var ifølge IMDi «samarbeidet mellom kommunen og frivilligheten og samarbeid med næringslivet [...samt] eksempler på gode, lokale samarbeidstiltak» (IMDi 2020). Rapporten som ble lagd på bakgrunn av denne dialogen ble oversendt KD 22. mai, og består av IMDis oppsummering av de mest sentrale innspillene og utvalgte eksempler som kommunene og frivilligheten rapporterte om. Det beskrives at det er særlig tre innspill som går igjen: behovet for felles og faste møteplasser, behov for organisatorisk infrastruktur, og et ønske om effektivisering av tilskuddsbehandling og søknadsprosesser.

På tross av koronapandemien, valgte arrangørene å holde fast på tidspunktet for konferansen i 2020. I august ble denne invitasjonen lagt ut på Regjeringens offisielle nettsider:

Regjeringens nasjonale integreringskonferanse 2020

Nyhet | Dato: 10.08.2020

Sammen for å lykkes – Kommunenes, næringslivets og frivillighetens bidrag til integrering i lokalsamfunn.

På grunn av hensyn til smittefare og covid-19-pandemien vil årets konferanse gjennomføres digitalt med et kortere program enn opprinnelig planlagt.

Konferansen vil bli streamet fra Kunnskapsdepartementets lokaler.

[> Se sendingen her.](#)

Konferansen ble strømmet direkte, og det ble gitt mulighet for publikum til å sende inn spørsmål til innleiderne eller om temaene. I tillegg ble opptaket lagt ut i etterkant.

Hovedtema for konferansen var *Sammen for å lykkes — Kommunenes, næringslivets og frivillighetens bidrag til integrering i lokalsamfunn*. I innleggene fra regjeringen var det imidlertid mye fokus på endringene i Lov om integrering (integreringsloven), fra talerstolen kalt Integreringsreformen.

Programmet var nokså likt tidligere konferanser, med en åpningstale ved statsministeren, fulgt av innlegg fra en minister, og representanter for interessenter og berørte parter. Det ble imidlertid ikke organisert parallellsesjoner.

Program 2020

Kl. 10.00	Åpningstale ved statsminister Erna Solberg
Kl. 10.10	Hvordan lykkes vi sammen for god integrering? Innlegg fra kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby
Kl. 10.20	Integreringsreformen. Innlegg ved ekspedisjonssjef Lisbeth Fransplass Røren
Kl. 10.35	Hvordan bidrar innvandrersorganisasjoner til integrering i lokalsamfunnet? Innlegg ved styreleder Raajini Rajalingam ¹ , Vestland Innvandrerråd.
Kl. 10.50	Mangfold i arbeidslivet. Næringslivets ansvar og rolle. Innlegg ved Sjur Gaaseide, CEO Deloitte AS
Kl. 11.05	Panel samtale: Sammen for å lykkes - Kommunenes, næringslivets og frivillighetens bidrag til integrering i lokalsamfunn. Ordfører Lisbeth Hammer Krog (Bærum kommune), Gaaseide (Deloitte), Rajalingam (Vestland Innvandrerråd).
Kl. 11.50	Utdeling av Mangfoldsprisen
KL. 12:30	Konferansen avsluttes

Deltakernes tilbakemeldinger

Til evalueringen innhenta vi erfaringer fra arrangører og deltakere i departementene gjennom intervjuer. Alle departementene som har vært involvert i konferansens historie ble invitert gjennom en epost fra KD. Fem representanter for departementer svarte, og ble intervjuet høsten 2020. Siden årets konferanse var digital, ble tilbakemeldinger fra publikum innhenta fra en digital spørreundersøkelse sendt ut i samarbeid med IMDi. Denne undersøkelsen fikk 60 svar. I tillegg var det viktig å få høre også fra personer i målgruppa som ikke deltar i konferansene. For å få til dette siste, tok vi kontakt per epost og telefon med relevante miljøer, med utgangspunkt i IMDis kontaktliste og NOVAs egne nettverk. Vi snakket med 10 personer fra media, lokale organisasjoner og frivilligheten. Intervjuene fulgte en kort, semistrukturert intervjuguide. De ble foretatt på videokonferanse eller telefon, og varte sjelden mer enn en halv time. I det følgende er alle respondenter anonymisert, og fra de muntlige intervjuene er sitater i noen tilfeller noe forenkla. Siden svarene på spørreundersøkelsen og de kvalitative intervjuene er såpass like, har vi valgt å ikke skille mellom de to typene når vi siterer, men kun markere forskjell mellom de som har deltatt fra departementene og direktoratet og de som har deltatt fra frivilligheten.

Det overordna inntrykket fra alle kildene er at publikum er fornøyd med konferansen. I spørreundersøkelsen om årets konferanse, er det godt over 60 % som svarer «svært fornøyd» eller «fornøyd» på spørsmålene om informasjon i forkant av konferansen, konferanseprogrammet, åpningstalen til statsministeren, innlegget til integreringsminister Guri Melby og ekspedisjonssjef Lisbeth Fransplass Røren. Også de resterende innleggene og utdelingen av Mangfoldsprisen får gode tilbakemeldinger med over halvparten som melder at de er fornøyde eller svært

¹ Rajalingam ble syk og erstattet av styremedlem i Vestland innvandrerråd Nooshi Zaery rett for konferansen.

fornøye. Nesten alle respondentene melder at de kan tenke seg å delta på neste års konferanse – 88,1 % hvis den arrangeres med fysisk oppmøte og 86,7 hvis den arrangeres digitalt. Særlig interessant er responsen på IMDIs siste spørsmål: «har du deltatt på tidligere konferanser?». 65,5 % svarer at de ikke har deltatt tidligere. Det kan tyde på at flere, eller nye, grupper av mennesker deltar når konferansen arrangeres digitalt.

Åpent, for hvem? Tilgjengelighet

I tillegg til IMDIs spørsmål, fikk NOVA delta med følgende fritekstspørsmål:

- Hvorfor deltar du på konferansen(e)?
- Hvilke tema ønsker du at skal tas opp ved regjeringens integreringskonferanser?
- Hva ser du som den største utfordringen for konferansen(e)?

Her var tilbakemeldingene naturlig nok varierte, men det var noen tema som går igjen. Svært mange deltar på konferansene som del av arbeidsoppgavene sine. Deltakerne som har svart på undersøkelsen jobber for eksempel med mangfold og integrering i egenskap av å arbeide med minoritetshelse, med bosetting, språkopplæring eller med innvandrerungdom i idretten. Dette kommenteres også av de som har vært med å arrangere konferansen:

Den erfaringen jeg har er at det er litt begrensa med innspill fra frivillige organisasjoner, det er mest offentlig ansatte. De frivillige er i mindretall. Selv om vi prøvde å gi dem større plass, var det nok begrensa hva de fikk ut av det.

I rapportene som skrives etter hver konferanse, kan man lese at relativt mange ulike organisasjoner har tatt ordet i parallellsesjonene. Det kan likevel hende at representanter for små lokale foreninger ikke blir veldig synlige i et såpass stort fora. Det er ikke overraskende at konferanseformatet tiltrekker en viss type aktører på migrasjonsfeltet. Forskere, offentlig ansatte, frivillige og andre fra majoritets-samfunnet som arbeider med integreringsproblematikk vil gjerne ha både mer interesse og tid til å gå på konferanser enn det den gjengse innvandrer har. Mange har pekt på at integrerings-*governance* utøvd på denne måten i noen tilfeller tjener en viss type ikke-statlige frivillige organisasjoner som arbeider med minoritetsproblematikk, mer enn det tjener eller myndiggjør innvandrerne selv (Però 2007, Reed-Danahay og Brettell 2008). Det behøver ikke i seg selv å bety at formatet er nytteløst, men det er verdt å legge merke til at det vil sette preg på den typen arrangementer som Regjeringens integreringskonferanse er. Flere nevner det positive i at konferansen ble strømmet:

Det var lett å delta når den ble strømmet. Tema er meget relevant men jeg klarer ikke å sette av tid til å reise til Oslo og bruke en hel dag for å delta på noe jeg ikke vet hvor relevant er. Det å være med fra kontoret fungerer veldig bra.

Dette er også et innspill som går igjen i intervjuene vi gjorde med deltakere og ikke-deltakere: i utgangspunktet oppleves det som uheldig at en konferanse som retter seg mot frivilligheten arrangeres på dagtid på en ukedag. Det er vanskelig for mange å delta på et arrangement som foregår i arbeidstida. Selv for dem som bor langt unna Oslo, for eksempel i Nord-Norge, er det ikke avstanden som er det største problemet, men tidspunktet. En representant for en innvandrersorganisasjon langt sør i Viken som ikke har deltatt på noen av konferansene sa det slik:

Vi er interessert, selvfølgelig. Men jeg kan ikke delta når det er på dagtid. Frivillige organisasjoner kan ikke ta seg fri for å gå på sånne ting. Det er bra det er digitalt. Vi ser på lenken som de sender oss. Jeg er lærer. Etter klokka 14 eller 15 hadde det gått.

Dette er noe som opptar enkelte i departementene som deltar. En av de som har vært med på å organisere parallellsesjoner med tema fra sitt felt, er skeptisk til om konferansen treffer de menneskene den er ment å treffe. Hen spekulerte i om det heller burde prioriteres å arrangere helt lokale seminarer og kurs:

Hvis formålet er å få med de frivillige organisasjonene bør det være på ettermiddagstid, og lokalt. Møte folk der de er. Sånn som det er nå, blir det for fjernt.

I tillegg til tidspunkt er språk et vanlig hinder for tilgjengelighet. Det er lite sannsynlig at vi til denne evalueringen har fått tilbakemeldinger fra noen av de som er virkelig norskspråklig svake, da både spørreundersøkelsen og invitasjonene til intervjuer har gått ut på norsk. Vi fikk imidlertid ett intervju med en respondent som ba om å få snakke engelsk. Vedkommende leder en liten kulturorganisasjon i Stavanger, og bor og jobber i et miljø der engelsk er dagligspråket. Hen understreket at mange i organisasjonen kunne ha tenkt seg å delta, om det ikke hadde vært for at det norske språket representerer et hinder.

Interessant, for hvem? Målgrupper

Regjeringen og deres arrangører av konferansen uttrykker et ønske å nå ut bredt, og tar også opp brede, forholdsvis allmenne spørsmål. Likevel kan det se ut til at de som deltar i stor grad er de som jobber profesjonelt med integreringsspørsmål, heller enn mannen i gata. En grunn til det kan altså være tidspunktet konferansen er lagt til, og en annen kan være språket. En tredje mulig grunn kan være selve innholdet. Konferansen skal skape dialog mellom regjeringen og innvandrerbefolkningen – men hvem er de egentlig?

Innvandrerbefolkningen i Norge i dag er ei gruppe som består av litt over 790 000 mennesker. De kommer fra alle verdens hjørner, omtrent halvparten fra Europa og Amerika. De bor i hele Norge, i byer og bygder, og er i alle aldre og kjønn. De færreste av den norske innvandrerbefolkningen er i målgruppa for temaet som fikk mye oppmerksomhet på årets konferanse: Integreringsloven. Tvert imot er de fleste av dem ikke omfattet av Introduksjonsprogrammets tilbud siden de verken

er flyktninger eller familiegjenforente med flyktninger. På den annen side er det andre gjengangere blant temaene på de sju årene med konferanser som i større grad vil være av interesse (også) for arbeidsinnvandrere, og etterkommere av innvandrere, slik som da man på konferansen både i 2017, 2018 og 2019 tok opp temaet segregering av bomiljøer i en av parallellsesjonene, eller når man har tatt opp problemer knytta til rasisme.

Flere av de vi intervjuet til denne evalueringen, og de som svarte på spørreundersøkelsen, pekte på temaer de syntes var uinteressante, eller temaer de ønsker seg, men som de føler ikke vektlegges nok fra arrangørens side. Imidlertid spriker ønskene, ikke uventa, i mange retninger. Mens noen ønsker at konferansen spisses mot et smalere tema, ønsker andre at arrangørene løfter fram stemmer og tar opp temaer som gjelder mange. En av respondentene på spørreundersøkelsen etter konferansen i 2020 oppfordra til å prøve å finne temaer som «mange unge jenter og gutter kan kjenne seg igjen i».

Samtidig som noen ønsker seg mer praktisk informasjon for nyankomne, enten det dreier seg om hvordan skattemeldingen skal fylles ut eller hvordan man søker støtte til sin organisasjon, er det andre som heller vil ta opp situasjonen for de som nå vokser opp som etterkommere:

Vi er jo ikke bare andre, det er tredje, fjerde, femte generasjon til og med kommer nå. Ressursene som ligger i dem, det kan synliggjøres mer. Utfordringene, og de løsningene som ligger der. Vi er ikke så interessert i asylmottak, unnskyld at jeg sier det! Det er ikke så spennende. Selv om det er jo viktig for noen.

Med en så stor og variert målgruppe som konferansen legger opp til er det nok i praksis ekstremt vanskelig å treffe alle. Nye innvandrergupper har helt andre behov enn de som har lang botid i Norge. Arbeidsmigranter har andre behov enn flyktninger eller familiegjenforente. Og for de som er nye i integreringsfeltet, enten det er som frivillig eller statsansatt er alt spennende, mens de gamle traverne kan sukke over at «Jeg har aldri gått derfra og tenkt at 'i dag lærte jeg noe nytt'».

I den grad det er noe respondentene er enige om, er det at de setter pris på de praktiske eksemplene på folk som har fått til noe bra. Enten man kan lære direkte av disse eller ikke, er de inspirerende for videre arbeid med integrering.

[...] ingenting kan blåkopie[r]es, men man kan la seg inspirere til hvordan man kan gå fram. Det er handling som teller og det er de som har gjort noe som bør få dele sine erfaringer.

Dialog: formell og uformell

Konferansen ble oppretta for å skape dialog mellom regjeringen og de som berøres av regjeringens integreringspolitikk. Hvorvidt konferansen har lyktes med det, var det viktigste spørsmålet vårt til respondentene, og her fikk vi mange svar

og innspill til hvordan konferansene bør legges opp for å bedre ta imot innspill fra de berørte.

Dialogen rundt konferansen har flere trinn, fra forarbeidet til innspillskonferansene og til rapportering og tilbakemeldinger i etterkant. Både organisasjonene og departementene etterlyser mer samarbeid om hva konferansen skal handle om:

Selv om organisasjonene blir invitert inn, er de ikke med på å sette premissene.

Blant de vi snakket med til evalueringen var det flere som på ulike måter har vært i kontakt med eller selv vært engasjert i Kontaktutvalget mellom innvandrerne og myndighetene (KIM). Blant yngre eller mer uerfarne innvandrerorganisasjonsrepresentanter er det ikke en naturlig sammenlikning, men for andre var det noe de konkret kommenterte:

Med KIM visste vi at innvandrernes synspunkter og behov ble tatt videre til politikerne. Med konferansen har det blitt en arena hvor politikerne og forskerne skal markedsføre sin politikk.

Flere respondenter mener at deler av konferanseprogrammene bærer preg av en ovenfra-og-ned-tilnærming til integrasjon. Det betyr ikke nødvendigvis at de ønsker seg et offentlig utnevnt utvalg av samme type som KIM tilbake. En annen av respondentene kommenterer KIM slik:

KIM var ikke små innvandrerorganisasjoner. Det var ikke alltid de tok med våre innspill. Konferansen er en mer åpen arena. Flere kan komme til orde.

Da vi spurte en representant for et kommunalt innvandrerråd om hva som var den største utfordringen for konferansen, var svaret rett og slett «regjeringen»:

Man merker at konferansen er farga av den regjeringen som er i posisjon. Hadde vært fint om de som arrangerer kunne lagt vekk det politiske, og lyttet til hva minoritetene ønsker. Er det hijab som er et problem, eller er det arbeidsledighet? Det ødelegger mye motivasjon å sitte der og få servert sånne ting, det ødelegger fokuset, endrer det til en annen diskusjon.

Både respondenter fra departementene og fra de frivillige organisasjonene kommenterer at det kunne vært nyttig med et råd eller en styringsgruppe for konferansen, som kunne jobbet med temaer og opplegg i litt avstand fra regjeringens agenda. Fra et departement blir det bemerket at

Siden KD holder i konferansen, har nok de andre departementene hvilt seg litt på KD. Man føler i liten grad at man gjør dette i samarbeid. [...] Selv om det flere ganger har blitt foreslått at man har et felles planleggingsmøte, har dette ikke blitt fulgt opp.

Samtidig er det flere som vektlegger det verdifulle i nettopp det at dette er regjeringens eget initiativ. Spesielt i de små lokale innvandrersorganisasjonene er det mange som setter pris på anledningen til å høre direkte fra ministerne hva som vektlegges fra myndighetenes side.

For de nye er det tydelig at det er stas å møte statsråder.

Deltakerne på konferansen setter pris på å treffe politikerne ansikt til ansikt – og i tilfellet årets digitale versjon, ble det satt pris på at det var mulighet for å stille spørsmål skriftlig som så ble besvart på direkten. Det oppleves som positivt at regjeringen engasjerer seg og stiller opp:

Det er viktig å høre ministeren eller statssekretæren. Fint og viktig at de deltar.

Og:

Jeg vil bare høre hva regjeringen har å tilby til innvandrere. Vil høre hvordan kommunene, selskapene / organisasjonene har suksessfullt deres engasjement for innvandrere.

For de av respondentene våre som selv hadde presentert på konferansen, var det gjerne menneskene de fikk anledning til å møte som var selve poenget med å delta:

Jeg sa ja fordi jeg kunne nå en del mennesker som jeg ikke vanligvis når. Folk fra justisdepartementet, og... Det var også et tema jeg brenner for. Men det som er interessant, jeg er jo veldig opptatt av å skaffe nettverk, og etterpå ble jeg invitert av folk til å snakke. Vi har holdt kontakt.

Mange både blant departementsrespondentene, de store frivillige organisasjonene og de små lokale innvandrersorganisasjonene, legger vekt på at den uformelle delen av programmet er minst like viktig som den formelle. Dette var det deltakerne savnet mest med årets digitale versjon av konferansen:

I pausene er det strålende ansikter – mange som kjenner hverandre godt fra før. Minglematen og den biten der, det fungerer godt.

Og

Det fine er å treffe andre.

Og

Vi møter på mange kjente i feltet. Folk som er der hvert år.

At den uformelle og uplanlagte dialogen er viktig, understrekes av både de som er med på å organisere, og de som kommer som deltakere og publikum. Departementene og de store frivillige organisasjonene forteller om en arbeidshverdag der de ikke så ofte har direkte kontakt med innvandrere og deres problemstillinger. Politisk ledelses kontakt med innvandrerne er like verdifullt som motsatt. For departementsrespondentene er konferansen en anledning til å bevege seg ut og se en verden de ellers ikke forholder seg så direkte til:

Hovednyttene er å få se hva som rører seg der ute – i plenumssesjonen. Få lære om lokale initiativ. Og så få litt tilbakemeldinger. Det er jo en slags dialog, selv om halve dagen er det enveis. Holde integreringsfeltet litt varmt.

For flere av de mer erfarne representantene for innvandrersamfunn og innvandrerråd har konferansen blitt en arena der man finner fram til framtidige samarbeidspartnere:

Det er et sted vi lager samarbeidsprosjekter. Bli kjent med ganske mange. Terskelen er lav der.

Det er likevel ikke slik at deltakerne nødvendigvis foretrekker de uformelle samtalene og mer intime parallellsesjonene over plenumsesjonene:

I parallellsesjonene er mye allerede satt. Man blir jo veldig styrt. Man blir jo veldig styrt inn i hva man skal si. De vil jo ha innspill, men det er jo ting de allerede vet. Man finner ikke opp hjulet akkurat. Verken nytt for oss eller de som arrangerer.

For departementsrespondentene derimot, er det tydelig at parallellsesjonene er det de får aller mest nytte av – når de får brukt tida der på å diskutere et aktuelt tema de jobber med. Da kan man forberede seg og styre samtalen mot at de som deltar skal gi konkrete tilbakemeldinger. Noen har organisert disse sesjonene som åpen debatt, mens andre har lagd gruppearbeid- eller andre mer spissa formater. Fra en av de større innvandrersamfunnene kommenterer respondenten at:

Formatet med politisk ledelse på scenen og 200 mennesker i salen inviterer kanskje ikke til så mye reell dialog, selv om workshopene i det minste bringer fram kritiske spørsmål fra deltakerne.

En av respondentene fra et av departementene forteller om hvordan de har endra framgangsmåte etter at de har fått mer erfaring:

Parallellsesjonene har vært min rolle. Måten vi gjorde det på: politiker eller statssekretær til en innledning. Så åpen mikrofon. Det kunne bli litt lange kommentarer og litt ustrukturert. De siste årene: gruppearbeid, og så en oppsummering. Det har fungert bedre.

Dialogen på konferansene skjer ikke bare mellom myndighetene og innvandrerne. Den skjer også mellom de ulike deltakerne fra forskjellige organisasjoner og miljøer. Det man kan kalle treveis integrering (Takle 2014b) – mellom minoriteter og majoriteter, men også minoritetsgrupper imellom, bærer på et stort og til dels uutnytt potensial i Norge. Blant annet i Oslo har myndighetene lagt stor vekt på at integreringstiltak skal gå på tvers av opprinnelsesland for å være støtteverdige. Dette er et verdt å videreutvikle i framtidige konferanser.

Hva skjer etter dialogen?

Etter at målgruppa har fått – eller ikke fått – påvirke tema for konferansen, og etter at konferansen er gjennomført, gjenstår den siste delen av dialogen som forventes av regjeringen som arrangør. Flere, i alle gruppene av respondenter, stiller spørsmålstegn ved hvorvidt dialogen blir fulgt opp, om den fører til noen form for endring:

Konferansen er årlig og føles litt som en formalitet, føles som en ting de bare «nå har vi sett og hørt dere». Om de gjør noe med det de har sett og hørt, er usikkert.

Det er definitivt ikke bra hvis konferansen oppleves som en pliktøvelse fra myndighetenes side. Det er imidlertid ikke nødvendigvis så vanskelig å gjøre noe med. Det som framheves blant respondentene på denne evalueringen, er den videre kommunikasjonen, etter konferansen. Her er det utydelig hva som skjer:

Det er utydelig hvordan eventuelle innspill blir kommunisert videre.

Og:

Jeg har sansen for at organisasjonene kan møte politikerne direkte – det er veldig bra. Men det blir litt sånn hva så? Blir det tatt med videre? Får man tilbakemelding?

Og:

IMDi skriver jo referat av sesjonene, men: Hvordan samle opp innspill, og hvordan kvalitetssikre?

Det er ingen av respondentene som har konkrete eksempler på at tema de har tatt opp, har blitt til praktisk politikk, eller har inntrykk av at deres innspill konkret har blitt tatt med videre i politikernes arbeid.

Andre mulige former for dialog

Det er flere av respondentene i denne evalueringen som har kommet med forslag til mulige andre former enn den nåværende for en dialog mellom myndighetene og innvandrerfeltet. For representanter for lokale innvandrerorganisasjoner og da særlig for innvandrergrupper med kort botid i Norge, er det praktiske råd som

etterlyses – og da er lokale kurs en mer aktuell dialogform. Det kan altså se ut at det de etterlyser mer er kurs av typen Enhet for Mangfold og Integrering i Oslo kommune arrangerer for lokale organisasjoner (Takle 2014: 100). For flere vil det da ha verdi at det arrangeres for alle lokale grupper samtidig, slik at de også får muligheten til å treffes på tvers av opprinnelsesland og andre hverdagslige skiller.

For de mer erfarne representantene på innvandringsfeltet er det viktigere å være sikker på at politikerne faktisk får med seg de innspillene som gis. Da kan gruppearbeid, styrte samtaler eller formelle høringer virke mer effektive. Det blir også enda mer viktig at man får bekreftelse på at innspill følges opp, etter at konferansen er over og referat er skrevet.

Blant respondentene fra departementene og fra innvandrerrådene er det noen som nevner erfaring med at offentlige institusjoner innhente direkte innspill fra innvandrermiljøer på konkrete saker. I stedet for eller i tillegg til tradisjonelle åpne høringer har de invitert innvandrersamfunn inn til møter for å diskutere reformer eller tiltak. Dette antydes å være mer effektiv måte å arbeide på enn en bred konferanse uten at det ene utelukker det andre.

Da har vi hatt kanskje 15 eller 20 mennesker samlet, og fått konkret og direkte tilbakemelding. Det har vært veldig nyttig.

Noen av respondentene har erfaring fra helt andre felt enn integrering, der man har hatt innspillmøter der deltakerne melder seg på, leverer noe skriftlig, og får tre minutters taletid. Igjen er altså sivilsamfunnet invitert til å gi innspill på konkrete, aktuelle saker heller enn overordna, store spørsmål.

Et siste alternativ som ble spilt inn fra våre respondenter var at én konferanse i året kanskje er for lite, siden problemstillingene som tas opp er såpass store og overgripende:

Kanskje de kan ha fire små konferanser i året? Så får vi tid til å snakke om en ting av gangen.

Tredje del: Veier videre

Svarene vi har fått fra innvandrersorganisasjoner og andre deltakere på Regjeringens integreringskonferanse viser at den er et forholdsvis populært tiltak i de miljøene den retter seg mot. Selv om mange har kritiske innvendinger, ønsker de tross alt å delta, og bidrar villig med forbedringsforslag. Regjeringen roses for initiativet, og for at så mange prominente politikere deltar. Både deltakere og de som ikke tidligere har deltatt gir uttrykk for at konferansene er en viktig arena, og en de gjerne vil delta i, både for å fange opp signaler fra politisk ledelse, for å lære noe nytt, la seg inspirere – og kanskje påvirke feltet.

Når denne evalueringen har blitt bedt om å peke på forbedringspotensiale og mulige veier videre, har vi ikke hatt mulighet til å vise til sammenliknbare lands ordninger – konferansen er så langt vi kan se unik. Evalueringens anbefalinger tar derfor utgangspunkt i konferansen slik den er i dag.

Det er tre punkter det er naturlig å peke på når vi ser på hva respondentene våre har fortalt oss. Det ene er at publikum er usikre på hvordan dialogen som skjer på konferansene følges opp. Det andre er de mulighetene som ligger i det digitale formatet slik det ble prøvd ut på årets pandemiramma konferanse. Det tredje, og viktigste punktet gjelder konferansens målgruppe. Den er i dag uklar og bør tas opp til vurdering. Konferansen inviterer til dialog, men bør bestemme seg for hvem det er den ønsker å snakke med.

Oppfølging av innspill

I den tidligere nevnte evalueringen av Kontaktutvalget mellom innvandrerne og myndighetene, var konklusjonen at det i mindre grad fungerte som «et forum for reell dialog og meningsdannelse», og at i «møtene kan det skapes forståelse for andre parters situasjon, men det synes ikke å føre til at noen skifter mening.» (Allern, Helgesen, Predelli 2001: 7). En liknende konklusjon må følge også denne evalueringen, denne gangen av institusjonen som etterfulgte KIM da det ble lagt ned.

Konferansen gir mange av deltakerne en anledning til kontakt med politikere og byråkrater som det ellers ville vært vanskelig eller virket umulig å nå direkte. Det oppleves definitivt som positivt at myndighetene åpner for dialog. Det er likevel i dag vanskelig for representantene for innvandrersorganisasjonene og de andre som deltar på konferansen å se noen direkte resultater av de innspillene de inviteres til å komme med. De har ikke inntrykk av at den kontakten konferansen etablerer fører til endringer i politiske strategier eller beslutninger. Her har konferansen et klart forbedringspotensiale, i å bedre kommunisere hva som skjer med innspill etter at konferansen er over. Mye kan gjøres ved å være tydelige på hva målet med konferansen er, og hva slags utbytte deltakere kan forvente å få av den.

Digitale muligheter

Årets situasjon med pandemi og behov for strengt smittevernarbeid tvang fram nye løsninger. Det håndterte arrangørene svært godt. Løsningen som var valgt fikk mye ros av våre respondenter, blant annet fordi det var mulig å sende inn spørsmål underveis.

Det er flere fordeler med det digitale formatet, blant annet at det har potensiale til å nå flere, og nye, grupper. Dette kan bygges videre på. Vi vil absolutt anbefale at i alle fall deler av konferansen strømmes i framtida. Dette gir mulighet for teksting, eventuelt også oversetting til relevante språk. Om konferansen skal fortsette å være heldigital, vil vi anbefale å ikke kutte ut parallellsesjonene. Det finnes mange verktøy som kan legge til rette for slike sesjoner også digitalt.

Målgruppe

Det viktigste ankepunktet er spørsmålet er om konferansen når dem regjeringen ønsker å nå. Det kan hende at arrangørene må vurdere mer konkret hvem som er målgruppa for en integreringskonferanse i regi av regjeringen. I dag beskrives målet med konferansen å gi «lokale innvandrersorganisasjoner, innvanderråd og andre relevante aktører anledning til å løfte fram sine synspunkter og diskutere saker de er opptatt av med sentrale politikere». Disse tre gruppene – lokale innvandrersorganisasjoner, innvanderråd og «andre relevante aktører» har ulike behov.

Om man faktisk ønsker å først og fremst nå *lokale innvandrersorganisasjoner* og *innvanderråd* bør det tenkes nytt både om format, språkform og tidspunkt.

Tidspunkt:	En konferanse som i hovedsak skal tiltrekke seg frivillige i små, lokale og ressursfattige organisasjoner kan ikke organiseres på dagtid, på en hverdag. Dette er et alvorlig hinder for frivillige som vanligvis ikke kan ta seg fri fra jobben for å delta på slike arrangementer.
Språkform:	Hvis man tar med seg erfaringene med digital strømming av konferansen til neste år, kan det vurderes å tekste opptaket av sendingen på andre språk.
Format:	Flere av representantene for innvandrersorganisasjoner og innvanderråd nevner muligheten for mindre og/eller flere arrangementer, med mer praktiske tema, som et alternativ til dagens heldags konferanse. Et annet innspill med hensyn til format, er å opprette en styringsgruppe – med representanter fra organisasjonene – som kan involveres i organiseringen av konferansen.

De «*andre relevante aktørene*» i konferansens uttalte målgruppe, er i praksis alle de som arbeider med integrering, på den ene eller andre måten. Disse er godt representert på konferansen i dag. Om arrangørene er fornøyd med å nå denne gruppa, eller også ønsker å bygge videre på et slikt publikum, kan man vurdere å rette temaene nettopp mot det som kan være interessant for folk som har praktisk

integreringsarbeid som del av sitt yrke, enten det er i byråkratiet, i arbeidslivet eller i organisasjonslivet. Man kan i så fall også vurdere å invitere til mer politisk debatt – noe som potensielt kunne ha økt oppmerksomheten rundt konferansen i media.

Treffsikker dialog

Da Regjeringens integreringskonferanse ble innført, var det med et eksplisitt ønske om å la innvandrerne og deres organisasjoner bli hørt «på lik linje med alle andres». Samtidig er konferansen et uttrykk for at regjeringen mener innvandrerne har spesielle behov og berøres av spesifikke problemstillinger. For å utarbeide bedre politikk på felter som angår innvandrere trenger man innvandereres innspill. Problemet blir at det ikke er åpenbart for innvandrerne selv at de har felles interesser i kraft av å være innvandrere, og det er ikke nødvendigvis enighet innvandrere imellom om hva de ønsker å få ut av en dialog med myndighetene. Innvandereres politiske deltakelse kompliseres både av ulike forventninger til hva det nye hjemlandet har å gi eller skal gi, ulike livserfaringer og erfaringer med medborgerskap. Som Tamer El-Bahri åpnet sitt innlegg på integreringskonferansen i 2016:

Vi er like forskjellige som det dere er. (Den nasjonale integreringskonferansen 2016: 18)

Det kan hende at «innvandrerbefolkningen» er en vel stor gruppe å dekke med én konferanse. Det er vanskelig å sikre at innholdet treffer alle. Kanskje kunne noen av de framtidige konferansene retta seg mer direkte mot en gruppe av gangen: flyktninger, arbeidsinnvandrere, eller etterkommere etter innvandrere, for å være mer treffsikker.

Det er tydelig at regjeringen ved nedleggelsen av KIM forsøkte å gå forbi en multikulturalistisk politikk der innvandrerne representeres gjennom organisasjonene sine. Problemet med å erstatte et kontaktutvalg med en regjeringsstyrt konferanse, er at det i praksis kan se ut som om dialogen har blitt mer toppstyrt heller enn mer individorientert. Initiativet kan slik sett sies å likne andre tvetydige og ambivalente sider ved norsk integreringspolitikk (Takle 2014: 62). Myndighetene ser nødvendigheten av å imøtegå gruppespesifikke behov samtidig som man ønsker å oppdra frie, demokratiske individer. Denne ambivalensen må nok konferansen leve med også i framtida.

Litteratur

Aleksynska, Mariya 2011. Civic participation of immigrants in Europe: Assimilation, origin, and destination country effects, *European Journal of Political Economy* 27: 3, 566–585.

Allern, Elin Haugsgjerd, Marit Helgesen og Line Nyhagen Predelli 2001. *Mellom konflikt og intergrasjon. Evaluering av Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene*. NIBR prosjektrapport 2001: 11.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2014a. *Nasjonal dialogkonferanse 2014*. Nyhet. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Nasjonal-dialogkonferanse-2014/id765120/>. Lest oktober 2020.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2014b. *Ny og styrket dialog med innvandrerbefolkningen*. Pressemelding 10.03.2014. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Ny-og-styrket-dialog-med-innvandrerbefolkningen/id752774/>. Lest oktober 2020.

Barstad, Anders og Christian Sørlien Molstad 2020. Integrering av innvandrere i Norge. Begreper, indikatorer og variasjoner mellom grupper. Statistisk sentralbyrå Rapport 2020/44.

Bjørklund, Tor og Johannes Bergh 2013. *Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge, Partivalg, valgdeltakelse, representasjon*. Cappelen Damm Akademisk.

Bock Seggaard, Signe 2011. *Frivillig sektor og innvandrere. Et forskningsbasert notat*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Oslo/Bergen.

Borevi, Karin, Kristian Kriegbaum Jensen og Per Mouritsen 2017. *The civic turn of immigrant integration policies in the Scandinavian welfare states*. CMS 5, 9.

Byström, Mikael og Pär Frohnert 2017. *Invandringens historia – från "folkhemmet" till dagens Sverige*. Delmi kunskapsöversikt 2017:5.

Celius, Tone 1996. *Grenser for innflytelse? En analyse av opprettelsen av Kontaktutvalget mellom innvandrere og norske myndigheter*. Hovedfagsoppgave, Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen.

Council of the European Union 2004. *Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU*.

Dahlstedt, Inge 2003. *Invandrarorganisationer i Sverige. Kapittel 2 i Mikkelsen, Flemming, Inge Dahlstedt, Jørgen Melve, Sanna Saksela. Invandrerorganisationer i Norden. Nordiska ministerrådet; Akademiet for Migrationsstudier i Danmark*.

Den nasjonale dialogkonferansen 2015. Rapport.

Den nasjonale integreringskonferansen 2016. Rapport.

Eimhjellen, Ivar, Henrik Litleré Bentsen og Dag Wollebæk 2020. *Sivilsamfunnsdeltaking blant innvandrere i Norge*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Bergen/Oslo 2020.

Golubeva, Maria 2012. *Consultative bodies and dialogue platforms for immigrant communities: lessons from three EU countries*. Centre for Public Policy PROVIDUS.

- Hagelund, Anniken og Jill Loga 2009. *Frivillighet, innvandring, integrasjon : En kunnskapsoversikt*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- IMDi 2020. Innspillrapport levert Kunnskapsdepartementet 22.05.2020.
- Immigrant-instituttet 2018. *Allmänna etniska riksorganisationer*. <https://www.immi.se/organisationer/allmanna-riksorganisationer>. Lest oktober 2020.
- IOM 2019. Glossary on migration. <https://www.iom.int/glossary-migration-2019>. Lest desember 2020.
- Kommunal- og arbeidsdepartementet 1980. *St. meld. nr. 74 (1979–80) Om innvandrere i Norge*.
- Kunnskapsdepartementet 2019. *Tildelingsbrev til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet for 2020*. 20.12.2019.
- Kunnskapsdepartementet 2020. *Den nasjonale integreringskonferansen*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/innvandring-og-integrering/kd/den-nasjonale-integreringskonferansen/id2628655/>. Lest oktober 2020.
- Layton-Henry, Zig 1988. The political challenge of migration for West European States. *European Journal of Political Research*, 16: 587–595.
- Makt- og demokratiutredningen 2003. *Makt og demokrati*. NOU 2003: 19.
- Mikkelsen, Flemming 2003. Indvandrerorganisationer i Danmark. Kapittel 3 i Mikkelsen, Flemming, Inge Dahlstedt, Jørgen Melve, Sanna Saksela (red.) *Indvandrerorganisationer i Norden*. Nordiska ministerrådet; Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
- Mikkelsen, Flemming 2003b. Invandrerorganisationer og integrationsprosesser i Norden. Kapittel 6 i Mikkelsen, Flemming, Inge Dahlstedt, Jørgen Melve, Sanna Saksela (red.) *Indvandrerorganisationer i Norden*. Nordiska ministerrådet; Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
- Mouritsen, Per og Christine Hovmark Jensen 2014. *Integration Policies in Denmark*. INTERACT Research Report 2014/06.
- Moya, Jose C. 2005. Immigrants and associations: A Global and Historical Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31:5, 833–864.
- Odmalm, Pontus 2004. Civil society, migrant organisations and political parties: theoretical linkages and applications to the Swedish context, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30:3, 471–489.
- Però, Davide. 2007. Migrants and the politics of governance. The case of Barcelona. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 15:3, 271–286.
- Predelli, Line Nyhagen 2006: *Innvandrerorganisasjoner i Norge. Utforming, aktiviteter og politisk deltakelse*. NIBR-rapport: 2006: 14.
- Reed-Danahay, Deborah, og Caroline B. Brettell, red. 2008. *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*. Rutgers University Press.
- Rezaei, Shahamak, Marco Goli, Ana Ribeiro og Johannes Henriksen 2014. Migration and Integration Regimes and Substantial Citizenships in the EU. Kapittel 9 i Margaret Walton-Roberts og Jenna Henneby (red.) *Territoriality and Migration in the E.U. Neighbourhood. Spilling over the Wall*. International Perspectives on Migration 5. Springer.

Rådet for etniske minoriteter 2020a. *Lokale integrationsråd*. <https://rem.dk/netvaerk/integrationsrad>. Lest oktober 2020.

Rådet for etniske minoriteter 2020b. *Rådets historie*. <https://rem.dk/radet/radets-historie-1>. Lest oktober 2020.

Smith, Gunnar 2007. *Rapport om innvandreråd*. INLO

Soysal, Yasemin Nuhoglu 1994. *Limits of citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago och London: The University of Chicago Press.

Takle, Marianne 2014. Politisk integrering. *Innvandrerorganisasjoner som skoler i demokrati og byråkrati*. Cappelen Damm Akademisk.

Takle, Marianne 2014b. Innvandrerorganisasjoner og treveis integrering. Kapittel 7 i Mehmed S. Kaya og Halvor Fauske (red.) *Innvandrere på utsiden av samfunnet*. S. 187–213. Abstrakt forlag.

Takle, Marianne 2018. Cultural Recognition and Democratic Participation – Immigrant Organisations in Oslo. Kapittel 14 i Fossum, John Erik; Kastoryano, Riva; Siim, Birte (Red.). *Diversity and Contestations over Nationalism in Europe and Canada*, 365–294. Palgrave Macmillan.

Takle, Marianne og Guro Ødegård 2016. When Policy Meets Practice: A study of Ethnic Community-Based Organisations for Children and Youth. I M.L. Seeberg & E.Goździak (Red.), *Contested Childhoods – Growing up in Migrancy*. Frankfurt am Main: Springer Verlag.

Togeb, Lise 2004. It depends... how organisational participation affects political participation and social trust among second-generation immigrants in Denmark, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30:3, 509–528.

Vertovec, S. og S. Wessendorf 2010. *The Multiculturalism Backlash – European Discourses, Policies and Practices*. Routledge.

Ødegård, Guro og Marianne Takle 2018. Nye former for tilhørighet. Migrantorganisasjoner for barn og ungdom i en norsk sivilsamfunnskontekst. Kapittel 10 i Enjolras, Bernard; Eimhjellen, Ivar (Red.). *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge*, 271–298. Cappelen Damm Akademisk.